

जलरहित मद्यार्क (इथेनॉल) निर्मितीकरिता
दुहेरी स्रोत (Dual-Feed) धोरण.

महाराष्ट्र शासन

गृह विभाग

शासन निर्णय क्रमांक :- डिवायएस ०२२५/प्र.क्र. ३०/राउशु-२

मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई. ४०० ०३२.

दिनांक :- २३ जुलै, २०२५.

वाचा :-

- १) शासन निर्णय क्र.डिवायएस ०९२०/प्र.क्र.१६३/राउशु-२, दि. १४.१०.२०२०.
- २) शासन निर्णय क्र.एमआयएस १२२१/प्र.क्र.२१४/राउशु-२, दि. २०.०५.२०२१.
- ३) शासन निर्णय क्र.डिवायएस ०१२३/प्र.क्र.०५/राउशु-२, दि. ३१.०१.२०२३.
- ४) भारत सरकारच्या ग्राहक संरक्षण, अन्न व नागरी पुरवठा मंत्रालय यांचे कार्यालयीन आदेश, क्र.४/१/२०१८- (BP&E) (PART), दि.२१.१२.२०२३.
- ५) आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क, मुंबई यांचा प्रस्ताव क्र. डिवायएस १०२३/ऊयुअलफीड धोरण/२५८/चार, दि. ०९.०६.२०२५.

प्रस्तावना :-

जलरहित मद्यार्क (इथेनॉल) निर्मितीबाबतचे धोरण शासन निर्णय क्र.बीपीए ११०२/सीआर-१०/इएक्ससी-३, दि.१०.०७.२००३ अन्वये जाहीर करण्यात आलेले आहे. तद्नंतर, शासन निर्णय क्र.एमपीएल-०६१७/प्र.क्र.१८१/राउशु-३, दि.०३.११.२०१७ अन्वये यामध्ये काही प्रमाणात सुधारणा करून सदर धोरण व्यापक करण्यात आले आहे. प्रस्तुत प्रकरणी केंद्र शासनाच्या इथेनॉल मिश्रण धोरण (Ethanol Blending Programme) नुसार पेट्रोल, वाहन इंधनामध्ये इथेनॉल मिश्रण प्रमाण वाढविण्याच्या अनुषंगाने इथेनॉल निर्मितीस प्रोत्साहन देण्याकरिता साखर / साखरेचा पाक / ऊसाचा रस / बी-हेवी मळी / सी-हेवी मळी यापासून इथेनॉल निर्मिती करण्याबाबत शासनाने वेळोवेळी धोरण जाहीर केले आहे. आता केंद्र शासनाने मळी आधारित आसवनींना साखर / साखरेचा पाक / ऊसाचा रस / बी-हेवी मळी / सी-हेवी मळी यापासून इथेनॉल निर्मितीबरोबरच धान्यापासून इथेनॉल निर्मितीस प्रोत्साहन देण्याबाबत उपरोक्त वाचा क्र. ४ अन्वये धोरण जाहीर केले आहे. त्याअनुषंगाने संदर्भाधीन क्र.५ येथील आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क यांच्या प्रस्तावास अनुसरून साखर / साखरेचा पाक / ऊसाचा रस / बी-हेवी मळी / सी-हेवी मळी यापासून इथेनॉल निर्मिती करणाऱ्या मळी आधारित आसवनी घटकांना मळीसह धान्यापासून दुहेरी स्रोताद्वारे (Dual-Feed) जलरहित मद्यार्क (इथेनॉल) निर्मिती करण्याबाबत धोरण निश्चित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

मळी आधारित “नमुना-आय” अनुज्ञप्तीधारक आसवनी घटकांना साखर / साखरेचा पाक / ऊसाचा रस / बी-हेवी मळी / सी-हेवी मळी यासह धान्यापासून दुहेरी स्रोत पद्धतीने (Dual-Feed) जलरहित मद्यार्क (इथेनॉल) निर्मिती करण्याबाबतच्या धोरणास मान्यता देण्यात येत आहे.

२. अशा आसवनी घटकांना दुहेरी स्रोत पद्धतीत (Dual-Feed) धान्यापासून जलरहित मद्यार्क (इथेनॉल) उत्पादन घेण्यासाठी शासनाची पूर्वमान्यता घेणे आवश्यक राहिल व त्याबाबतचा प्रस्ताव सादर करताना आवश्यकतेनुसार, खालील कागदपत्रांची पूर्तता करणे आवश्यक राहिल:-

- १) केंद्रीय पर्यावरण मंत्रालय यांचेकडील सुधारित *Environmental Clearance (EC)* प्रमाणपत्र.
- २) महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळ यांचेकडून सुधारित *Consent to Operate* प्रमाणपत्र.
- ३) रचनेमधील नकाशा बदलास अनुसरून *PESO* विभागाची मान्यता/ अनुज्ञप्ती.
- ४) कार्यरत मळी आधारित आसवनीची स्थापित क्षमता, उपलब्ध टाक्या इत्यादी मंजूर नकाशासह तपशील.
- ५) आवश्यक क्षमतावाढ / बदल असल्यास प्रस्तावित नकाशासह तपशील.

३. दुहेरी स्रोत (Dual-Feed) धोरणाची अंमलबजावणी करण्याकरिता आसवनीमध्ये खालील विशेष तांत्रिक बाबी असणे आवश्यक राहिल :-

- १) दुहेरी स्रोत पद्धत (Dual-Feed) धोरणाची अंमलबजावणी करण्याकरिता आसवनीमध्ये धान्याची साठवणूक करण्यासाठी योग्य व्यवस्था असावी. धान्यापासून *Feed preparation* करिता व धान्यासाठी *fermentation* करिता सुयोग्य व्यवस्था केलेली असावी.
- २) दुहेरी स्रोत पद्धतीमध्ये इथेनॉल उत्पादन घेण्याकरिता आसवनीमध्ये वापरण्यात येणाऱ्या कच्च्या मालानुसार स्वतंत्र रिसीव्हर टाक्या व स्वतंत्र साठवणूक टाक्याची व्यवस्था केलेली असावी व त्या प्रमाणात उतारा नोंद करावी.
- ३) धान्यापासून मद्यार्क प्राप्त झाल्यानंतर उर्वरित धान्याचा चोथा (डिस्टिलर्स ड्राय ग्रेन सोल्युबल) प्रक्रिया करून त्याची योग्यरितीने विल्हेवाट लावण्याबाबत आवश्यक यंत्रणा महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाच्या निकषाप्रमाणे प्रस्थापित केलेली असावी.

४. दुहेरी स्रोत पद्धतीत (Dual-Feed) एका स्रोतापासून इथेनॉलचे उत्पादन घेणे बंद केल्यावर दुसऱ्या स्रोतापासून इथेनॉलचे उत्पादन घेण्यापूर्वी आसवनीमध्ये खालील कार्यपद्धतीचा अवलंब करणे आवश्यक राहिल :-

- १) एका स्रोतापासून इथेनॉलचे उत्पादन घेणे बंद केल्यावर दुसऱ्या स्रोतापासून इथेनॉलचे उत्पादन

घेण्यापूर्वी आसवनीमध्ये संदर्भाधीन वाचा क्र.४ येथील दि.२१.१२.२०२३ रोजीच्या आदेशान्वये दिलेल्या कार्यपद्धतीचा अवलंब करणे आवश्यक राहिल.

- २) इथेनॉल घटक एका वेळी एका प्रक्रिया लाईनमध्ये एका फीडस्टॉकसह कार्यरत राहिल. तसेच, संबंधित घटक यांना *Dual-Feed* पद्धतीत एका स्रोतावरून दुसऱ्या स्रोतावर उत्पादनात बदल करावयाचा असल्यास त्याबाबत लेखी सूचना १५ दिवस अगोदर संबंधित अधीक्षक व प्रभारी पर्यवेक्षीय अधिकारी, राज्य उत्पादन शुल्क यांना देणे आवश्यक राहिल.
५. एकाच इथेनॉल घटकामध्ये एकापेक्षा जास्त इथेनॉल प्रक्रिया लाईन उपलब्ध असल्यास, अशा प्रक्रिया लाईन्ससाठी फीडस्टॉकचा खालील अटीनुसार वापर करणे आवश्यक राहिल.

- १) प्रत्येक प्रकारच्या *feedstock* करीता वेगळे स्टोरेज टँक / सुविधा असणे आणि ते स्पष्टपणे चिन्हांकित करणे आवश्यक राहिल.
- २) वेगवेगळ्या *feedstock* वर वेगवेगळ्या प्रक्रिया लाईन्स चालवल्या जाऊ शकतात. परंतु इथेनॉल घटकाच्या कोणत्याही प्रक्रिया लाईनमध्ये एका वेळी फक्त एकच प्रकारचा *feedstock* वापरला जाईल, आणि एका लाईनमध्ये इतर कच्च्या मालाच्या *feed* साठी कनेक्शन बंद करणे आवश्यक राहिल.
- ३) प्रत्येक प्रक्रिया लाईनमध्ये *feedstock*, *fermentation*, *distillation* आणि *de-hydration* युनिट्सचे वजन करण्यासाठी स्वतंत्र यंत्रणा असावी. प्रत्येक प्रक्रिया लाईनमधून तयार होणाऱ्या इथेनॉलसाठी इथेनॉल रिसीव्हर्स वेगवेगळे असतील आणि इतर इथेनॉल रिसीव्हर्सशी त्यांची कनेक्टिव्हिटी असणार नाही.
- ४) इथेनॉलसाठीच्या साठवणुक टाक्या *feedstock* च्या वापरावर आधारित आणि स्पष्टपणे चिन्हांकित करणे आवश्यक असेल. विभागाकडून स्टोरेज टँकच्या वापराकरीता मंजुरी आवश्यक राहिल.
- ५) एका *feedstock* मधून दुसऱ्या फीडस्टॉकमध्ये बदल करण्याची परवानगी विशिष्ट *feedstock* वर किमान ३० दिवस कार्यान्वित ठेवल्यानंतरच करता येईल. याशिवाय, *feedstock* बदलण्यासाठी संबंधित अधीक्षक व प्रभारी अधिकारी, राज्य उत्पादन शुल्क यांना किमान १५ दिवसांची पूर्वसूचना देणे आवश्यक राहिल.

६. दुहेरी स्रोत (*Dual-Feed*) धोरणानुसार उत्पादन करण्याकरिता खालील अटी/शर्ती बंधनकारक राहतील :-

- १) मळी आधारित आसवनी घटकांना मळीसह धान्यापासून दुहेरी स्रोताद्वारे (*Dual-Feed*) जलरहित मद्यार्क (इथेनॉल) निर्मिती करता येईल. तथापि, धान्यापासून उत्पादित मद्यार्क

केवळ जलरहित मद्यार्कासाठी वापरता येईल व त्याचा पेय मद्यासाठी वापर करता येणार नाही.

- २) महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळाच्या नियमाचे पालन करण्याचे व पर्यावरणाची हानी होणार नाही याची जबाबदारी संबंधित आसवनीधारकाची राहिल.
- ३) उपरोक्त वाचा क्र.१ मध्ये नमूद करण्यात आलेल्या सूचना या धोरणाबाबतही लागू राहतील.
- ४) प्रस्तुत धोरणाच्या अनुषंगाने भविष्यात केंद्र शासन व राज्य शासनाकडून वेळोवेळी विहित करण्यात येणाऱ्या अटी व शर्ती सर्व घटकांना बंधनकारक राहतील.

७. सदर धोरणाच्या अंमलबजावणीसाठी आवश्यक अनुषंगिक सूचना आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांनी त्यांच्या स्तरावरून निर्गमित कराव्यात.

८. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२५०७२३१८१९२६३८२९ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने स्वाक्षार्कित करण्यात आला आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(रविंद्र औटे)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
२. मा. उप मुख्यमंत्री (नगरविकास) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
३. मा. उप मुख्यमंत्री (राउशु) यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
४. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२.
५. अपर मुख्य सचिव (राउशु), गृह विभाग, यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२.
६. प्रधान सचिव, सहकार विभाग, यांचे वरिष्ठ स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-३२.
७. आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
८. साखर आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
९. सर्व विभागीय उप आयुक्त, राज्य उत्पादन शुल्क.
१०. सर्व अधीक्षक, राज्य उत्पादन शुल्क.
११. राउशु-२ (संग्रहार्थ).